

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv.
Legal Studies, 2022; 1 (120): 40-50
УДК 347.91/95, 347.919, 347.919.1
DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2195/2022/1.120-8>

ISSN 1728-2195
© Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Publishing center "Kyiv University", 2022

I. Ізарова, д-р юрид. наук, проф.
ORCID ID: 0000-0002-1909-7020,
А. Кричина, асп.
ORCID ID: 0000-0002-4091-7724
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

Й. Муха, д-р габілітований, проф.
ORCID ID: 0000-0001-5931-6964
Університет Адама Міцкевича в Познані, Познань, Польща

А. Цибулько, д-р соц. наук
ORCID ID: 0000-0002-0875-8276
Варшавський університет, Варшава, Польща

НА ШЛЯХУ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЙКРАЩИХ ІНТЕРЕСІВ ДИТИНИ ПІД ЧАС МЕДІАЦІЇ: УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД

Турбота про наступне покоління є ключовим елементом розвитку людського суспільства і завдяки цьому права дитини відіграють важливу роль у справжній демократичній правовій державі. З огляду на це, питання реалізації найкращих інтересів дитини в позасудових та судових процедурах стало завданням проєкту "Implementation of the principle of the best interests of the child in mediation in matters concerning the exercise of parental authority and contacts", що виконується під керівництвом професорки Йоанни Мухи (Університет Адама Міцкевича в Познані). Окремими етапами зазначеного проєкту є проведення подібних досліджень в Україні, Литві та Польщі.

У пропонованому дослідженні визначено особливості проведення процедури медіації з питань, що стосуються інтересів дитини та за її безпосередньої участі. Зокрема, з ухваленням Закону України "Про медіацію", що визначає правові засади проведення медіації як позасудової процедури врегулювання конфлікту (спору), питання про особливості участі дитини в цій процедурі залишилися законодавчо не врегульованими. Проте такий досвід у діяльності медіаторів є, що підтвердилось під час опитування, підготовленого професоркою Йоанною Мухою і докторкою Анною Цибулько та проведеного професоркою Іриною Ізаровою аспіранткою Анжелою Кричиною серед українських медіаторів, які працюють зі сторонами, що перебувають у конфлікті з питань забезпечення інтересів дітей і виконання своїх обов'язків батьками або особами, що їх замінюють, і виявили бажання врегулювати спір позасудовим шляхом. Окремим фокусом дослідження стали специфіка обрання та застосування медіаторами певних методів задля забезпечення з'ясування думки дитини з питань, що є темами обговорення у процедурі, без додаткового психологічного навантаження малолітньої або неповнолітньої особи. Упродовж опитування було з'ясовано ставлення медіаторів до певних методів, що застосовуються, з урахуванням віку дитини, її психологічного стану й емоційної зрілості, а також забезпечення та дотримання медіаторами принципів медіації під час особистої участі дитини у процедурі.

Крім того, за результатами опитування викладені певні висновки, зокрема й такий: медіація як один з альтернативних способів урегулювання конфлікту (спору) може стати дієвим інструментом реалізації принципу забезпечення найкращих інтересів дитини. Водночас у випадку необхідності проведення медіації за безпосередньої участі дитини суб'єктам, що забезпечують її проведення, слід підходити ретельніше до обрання особи медіатора з урахуванням його можливої спеціалізації, проходження спеціалізованої підготовки.

Ключові слова: захист прав дитини; медіація; правосуддя, дружнє до дітей; права батьків; представники дитини.

Вступ. В Україні як і в переважній більшості країн світу приділяють належну увагу забезпеченню найкращих інтересів дитини. Важливість реалізації зазначеного принципу обумовлена необхідністю забезпечити дитині її повноцінний і гармонійний розвиток, щоб бути підготовленою до самостійного життя в суспільстві. Декларацію прав дитини, прийнятою резолюцією 1386 (XIV) Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1959 р. закликаю батьків, чоловіків і жінок, як окремих осіб, а також добровільні організації, місцеві влади й національні уряди до визнання та дотримання найкращих інтересів дитини шляхом законодавчих й інших заходів. Нині забезпечення найкращих інтересів дитини, захист і відновлення їхніх прав та інтересів відбувається як шляхом застосування юрисдикційних способів, так й альтернативних судовому способами, зокрема й медіації. Медіація – як позасудова добровільна, конфіденційна, структурована процедура, під час якої сторони за допомогою медіатора намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів, може стати дієвим способом забезпечення прав та інтересів дітей [1; 2, с. 389–399; 3, с. 121–133;

4, с. 142–153; 5, с. 7–24; 6, с. 10, с. 11–21 та ін.]. Саме в цій процедурі, що має гнучкий формат, можливо максимально забезпечити врахування думки дитини під час урегулювання спорів, що стосуються її інтересів і потреб [7, с. 32–59; 8, с. 99–105; с. 9, 24–29; 10, с. 12–24, с. 28–31 та ін.; 11, с. 8–23].

Виклад основного матеріалу. У межах проєкту "Implementation of the principle of the best interests of the child in mediation in matters concerning the exercise of parental authority and contacts" під керівництвом проф. Й. Мухи (Університет Адама Міцкевича в Познані), проведено дослідження й аналіз реалізації принципу забезпечення найкращих інтересів дитини під час урегулювання конфлікту спору у процедурі медіації. Метою та завданням дослідження є визначення особливостей проведення процедури медіації з питань, що стосуються інтересів дитини та за безпосередньої участі дитини.

Дослідження було проведено методом анкетування та складалося з розробки опитувальника на 39 питань (авт. – проф. Й. Муха й д-р А. Цибулько) і безпосередньо самого анкетування. В Україні опитування проведе-

но в період із 18 жовтня 2021 р. по 17 грудня 2021 р. асп. А. Кричиною та проф. І. Ізаровою.

В опитуванні взяли участь 70 респондентів, з яких 80 % становили жінки, 20 % – чоловіки, найбільше осіб у віці від 35 до 55 років (78,6 %), найменше – старших 55 років (4,3 %), у віці до 35 років – 17,1 % респондентів.

Більшість респондентів мають вищу юридичну освіту – це 46 осіб (65,7 %), психологічну або педагогічну освіту – 25 осіб (35,7 %) і 25 осіб (35,7 %) мають іншу освіту, не зазначену вище, або не мають вищої освіти.

З усіх учасників, що взяли участь в опитуванні, лише 12,8 % не надають послугу медіації, у зв'язку із чим відповіли, що не є медіаторами на той момент. Для більшості медіаторів – 57,1 %, медіація є додатковою професійною діяльністю, 21,4 % медіаторів вважають медіацію своєю основною професійною діяльністю, а 8,6 % – проводять процедуру медіації на тимчасовій основі (рис. 1).

70 відповідей

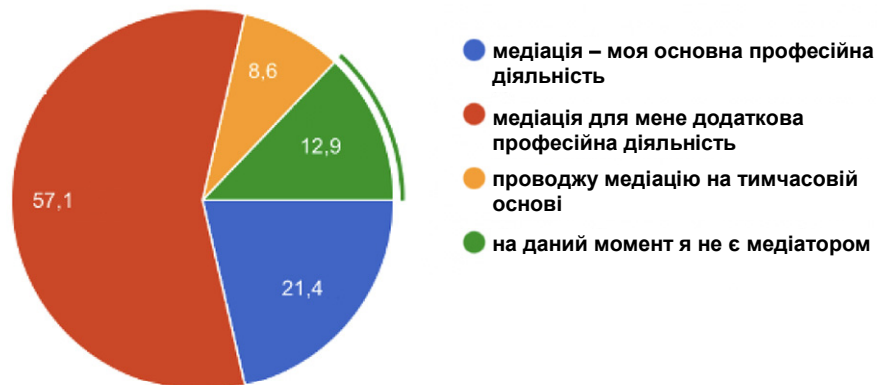

Рис. 1. Характер медіаційної діяльності, %

Практичний досвід у більшості медіаторів, що взяли участь у дослідженні, становить до 3 років (58 %), від 3 до 10 років – у 39,1 % опитаних, та лише 2,9 % – надають послугу медіації понад 10 років. Зазначене може засвідчити те, що медіація стала більш відомою та набула популярності в суспільстві в останні три роки.

Під час здійснення процедури медіатори проводять індивідуальні та спільні зустрічі зі сторонами спору: 44,1 % опитаних проводять не більше однієї зустрічі (медіацій) із клієнтом чи клієнтами на місяць, 35,3 % – від двох до п'яти зустрічей (медіацій) та 20,6 % – понад шість зустрічей (медіацій) (рис. 2).

68 відповідей

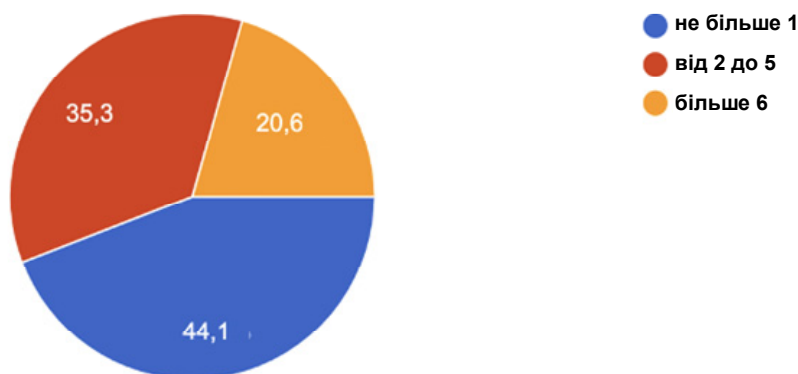

Рис. 2. Середня кількість проведених медіацій на місяць (спільних, індивідуальних сімейних зустрічей), %

До ухвалення Закону України "Про медіацію" від 16 листопада 2021 р. будь-яких вимог до навчання й отримання медіаторами відповідних медіаційних компетенцій не ставили, водночас під час дослідження встановлено, що більшість медіаторів (63 особи – 91,3%) пройшли комплексне спеціалізоване навчання

тривалістю не менше 40 год, підвищують свій професійний рівень шляхом відвідування спеціалізованих майстер класів (53 особи – 76,8%), проходять стажування або співпрацюють з досвідченими медіаторами (31 особа – 44,9 %), що свідчить про достатньо високий рівень їхньої професійної підготовки (рис. 3).

69 відповідей

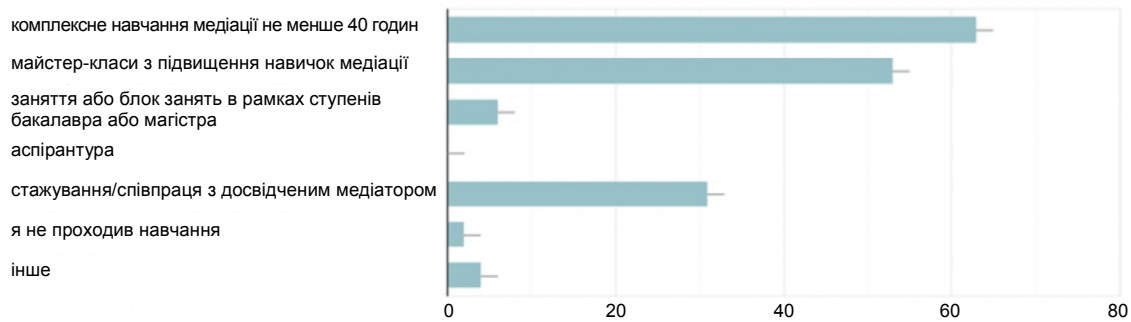

Рис. 3. Шляхи отримання компетенцій медіації

На питання: "Який вид медіації ви застосовуєте?" – більшість медіаторів відповіли, що сімейну медіацію (59 осіб – 85,5 %). Проте з відповідей, де можливо було обрати кілька варіантів одночасно, бачимо, що медіатори, крім сімейної медіації, практикують бізнес-

медіацію (25 осіб – 36,2 %), трудову медіацію (15 осіб – 21,7), медіацію в соціальних спорах (7 осіб – 10,1), у господарських спорах (14 осіб – 20,3), найменше – у кримінальних спорах (4 особи – 5,8 %) (рис. 4).

69 відповідей

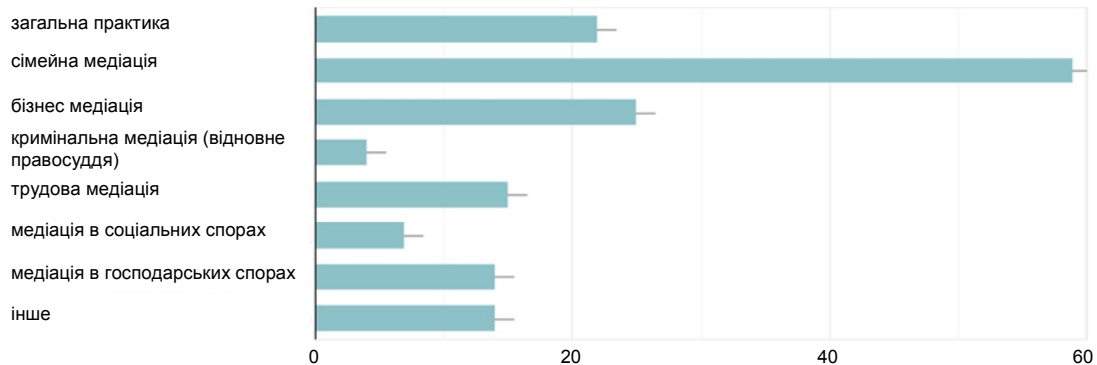

Рис. 4. Вид медіації, який застосовують медіатори

Внаслідок опитування встановлено, що медіатори вважають відповідальність батьків за представлення інтересів дитини під час медіації найбільшою (50 осіб – 71,4 %), не знімають таку відповідальність і з медіаторів (35 осіб – 50 %), як осіб, що керують процедурою, та можуть зосередити увагу батьків на інтересах дітей у

процесі ухвалення сторонами певних рішень. Якщо у процедурі беруть участь психолог або викладач, а тим паче особа, що представляє інтереси дитини окремо від батьків (адвокат дитини чи довірена особа), то вони також мають нести відповідальність за представлення й урахування інтересів дитини під час процедури (рис. 5).

70 відповідей

Рис. 5. Позиції респондентів щодо людей, які мають нести відповідальність за представлення інтересів дитини під час медіації

Усі медіатори в тій чи іншій мірі вважають, що під час медіації слід урахувати думку дитини, і більшість опитаних водночас зазначили, що побажання й очіку-

вання дитини варто озвучити батькам під час процедури медіації, не вимагаючи їхнього внесення до змісту мирової угоди (57,1 %) (рис. 6).

70 відповідей

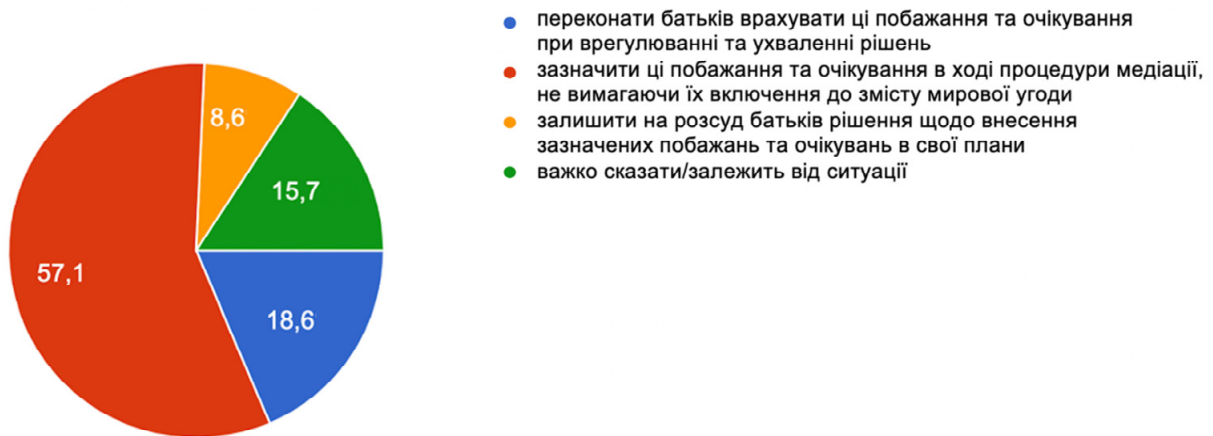

Рис. 6. Позиції респондентів щодо питання: "Що робити медіатору, якщо в ході медіації виявляться побажання й очікування дітей щодо батьківських обов'язків або контактів?", %

Незважаючи на те, що більшість медіаторів (64,3 %) вважають участь дитини у процедурі медіації досить корисною, усе ж не бачать необхідності залучати її до

врегулювання питань, які хоч і вплинуть на становище дитини, але не стосуються її особистих прав та інтересів – 38,6 %, про що свідчать діаграми на рис. 7 та 8.

70 відповідей

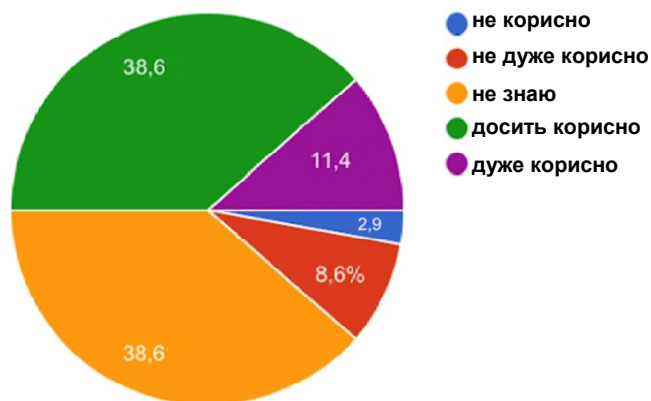

Рис. 7. Методи, що не вимагають особистої участі дитини (напр., батьківські питання, що оновлюють думку дитини тощо), %

Медіатори вважають: під час розв'язання питання про залучення дитини до процедури слід урахувати категорію спору та тему, яка підлягає обговоренню, що бачимо з рис. 9. Водночас під час обговорення питання щодо місця проживання дитини, більшість медіаторів

схильні до безпосереднього залучення дитини до процесу, з усіх інших питань, таких як здійснення батьківських обов'язків, визначення способів участі у вихованні дитини, інших питань краще застосовувати непряме залучення дитини до процедури (рис. 10).

70 відповідей

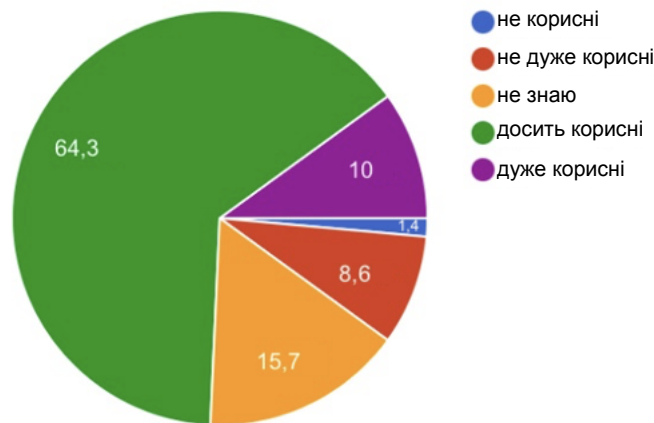

Рис. 8. Методи особистої участі дитини в медіації, %

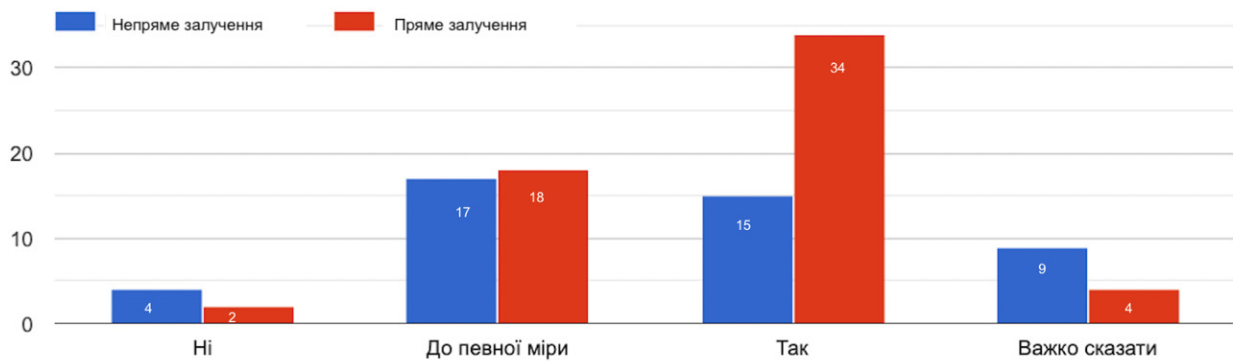

Рис. 9. Позиція респондентів щодо питання: "Чи важлива тема, що винесена на медіацію, для ухвалення рішення про залучення дитини до участі у процедурі медіації?", особи

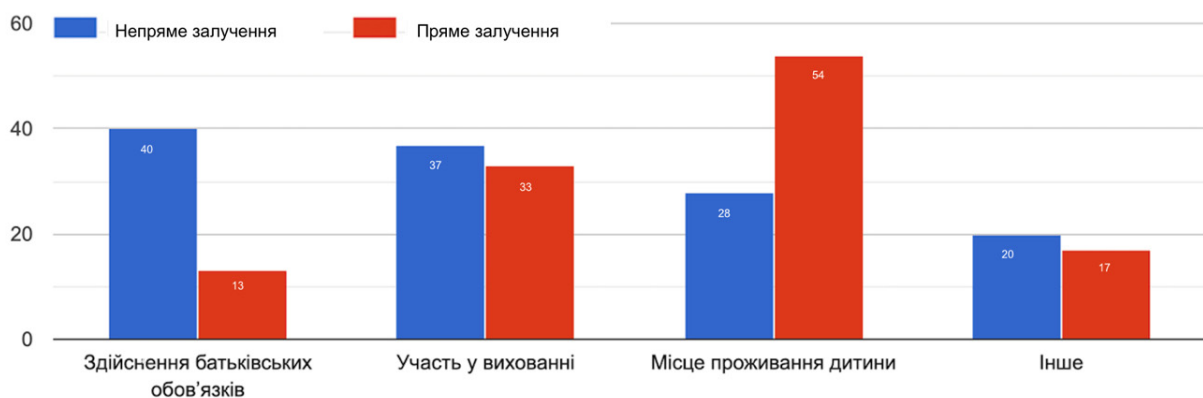

Рис. 10. Позиція респондентів щодо питання: "З яких тем необхідне залучення дітей до медіації?", особи

З допомогою опитування встановлено, що переважна більшість медіаторів під час розв'язання питання про залучення дитини до участі у процедурі медіації вважають однозначно важливим урахувати вік дитини (58 осіб), її психічний стан та емоційну зрілість (59), необхідність з'ясувати бажання та згоду дитини брати участь (60 осіб) (рис. 11).

Більшість медіаторів вважає однозначно важливим під час урегулювання питання про залучення дитини до медіації проаналізувати й урахувати такі питання, як: інтенсивність конфлікту (45 осіб), здатність батьків справлятися з емоціями та їхній психічний стан (49), готовність обох батьків виконувати батьківські обов'язки за домовленостями (32), згода і волевиявлення обох

батьків на участь дитини у процедурі (47), дотримання батьками правил медіації (54 особи) (рис. 12).

Розуміючи, що діти є досить вразливою категорією, переважна більшість респондентів зауважили, що одно-значно важливими є спеціалізована підготовка медіатора з роботи з дітьми (62 особи) та готовність медіатора використовувати залучення дитини до участі у процедурі медіації для з'ясування та забезпечення її найкращих

інтересів (64 особи), водночас не обов'язково мати психологічну або педагогічну освіту (рис. 13). Не останніми за значущістю для медіаторів є можливість під час залучення дитини враховувати її режим дня і зайнятість у шкільних та позашкільних закладах (48 осіб), а також мати можливість спілкування з дитиною у спеціально облаштованих для цих цілей приміщеннях (40 осіб).

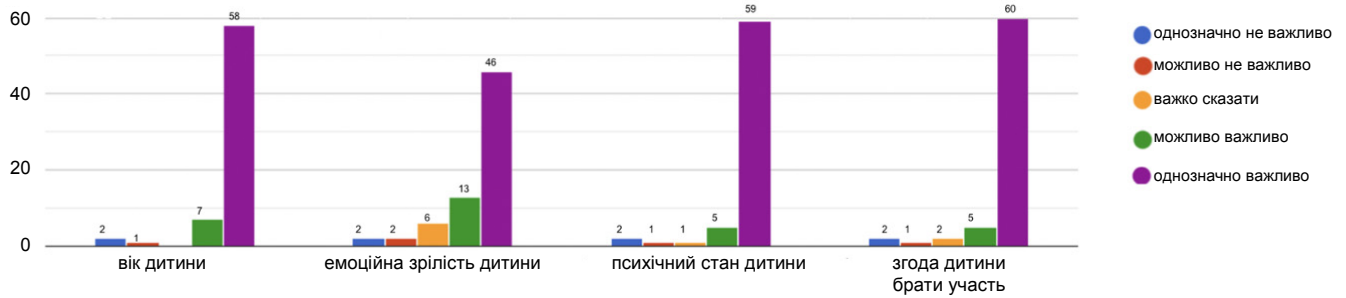

Рис. 11. Позиція респондентів щодо питання: "Що важливе для дитини?", особи

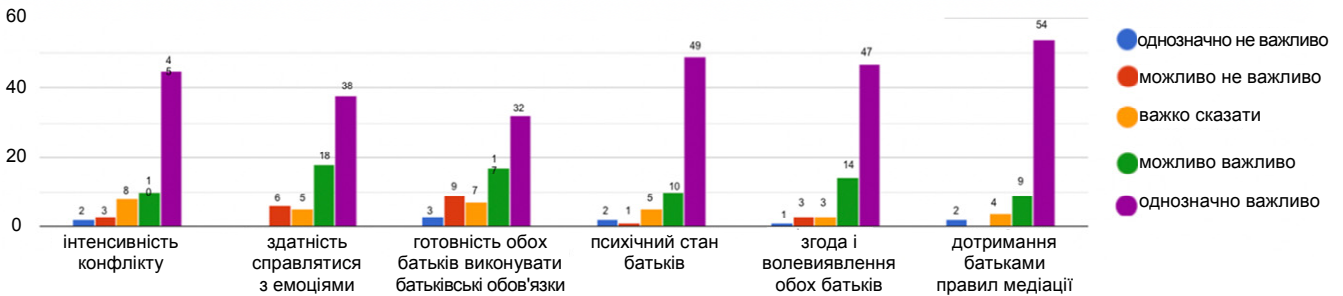

Рис. 12. Позиція респондентів щодо питання: "Що важливе з боку батьків/опікунів?", особи

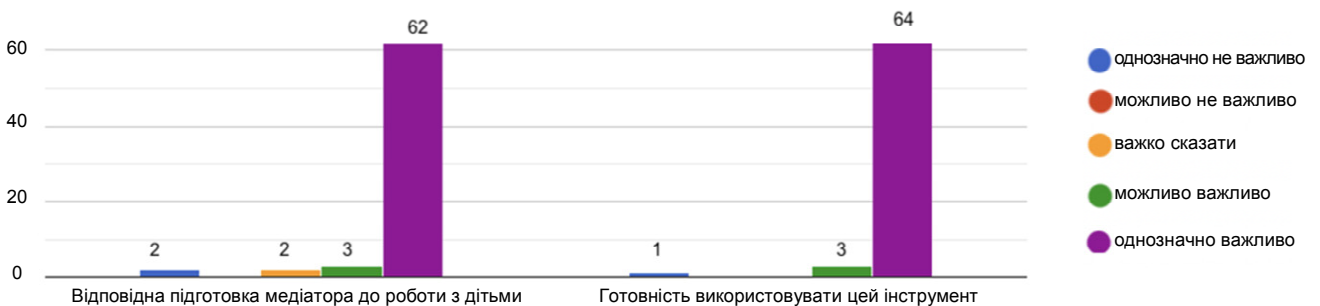

Рис. 13. Позиція респондентів щодо питання: "Що важливе з боку медіатора?", особи

Усі респонденти, крім одного, зазначили про вікові обмеження, нижче яких дитину не мають залучати до участі у процедурі. Проте нижче якого саме віку, однозначності немає. Медіатори, наприклад, висловлювали думки, що не нижче трьох років. Деякі зауважили, що обов'язково слід враховувати емоційну зрілість дитини, здатність використовувати ігрові методи (напр., малюнки). Достатня кількість респондентів вважає, що нижчим віковим рівнем є діти молодшого шкільного віку, зазначаючи вік від 6 до 10 років. Незначна кількість медіаторів дотримуються думки, що не можна залучати дітей, молодших 14 років та навіть 18 років, зважаючи на те,

що в цьому віці діти наділені частковою та повною дієздатністю, а тому можуть уже самі ухвалювати рішення.

За результатами дослідження встановлено, що медіатори відзначають наявність ризиків, які можуть негативно вплинути на дитину, її емоційно-психологічний стан, що, як наслідок, не забезпечить найкращі її інтереси. Під час аналізу можна виокремити такі основні ризики:

- нерозуміння дитиною суті, цілей і завдань процедури, що призведе до додаткового емоційного навантаження та стресу (неготовність говорити, відчуття небезпеки, завмирання);

- недостатня компетентність медіатора та відсутність або недостатність досвіду для роботи з дітьми, що можуть призвести до додаткового травмування дитини, некоректного використання отриманої від дитини інформації під час спілкування з батьками та як наслідок погіршення стосунків між дитиною й батьками або одним із батьків;

- нездатність батьків контролювати свої емоції та демонстрація негативних стосунків між собою у присутності дитини, що може призвести до конфлікту лояльності в дитини;

- використання батьками маніпуляцій щодо дитини й один одного для задоволення своїх прихованих інтересів, нездатність батьків урахувати озвучене дитиною, якщо це суперечить їхнім уявленням про найкращі інтереси дитини.

Що стосується переваг участі дитини у процедурі медіації, то медіатори виокремили такі:

- можливість глибше й усебічно дослідити та проаналізувати конфліктну ситуацію, що надає можливість медіатору донести батькам потреби й інтереси дитини, як вона їх бачить, і прийняти сторонами рішення з урахуванням отриманої інформації з дотриманням найкращих інтересів дитини;

- зменшення ризику маніпулювання дитиною у з'ясуванні сторонами своїх стосунків;

- виявлення й усунення розбіжностей у баченні батьками та самою дитиною своїх прав, інтересів і потреб;

- можливість допомогти дитині пережити сімейну кризу з найменшими психологічними й емоційними травмами, позбутися почуття провини, прийняти ситуацію;

- дитина за присутності медіатора може почувати себе безпечніше, що надасть їй можливість висловити своє бачення конфлікту та своїх потреб, які вона не наважувалася озвучити батькам або у присутності батьків, інших дорослих;

- можливість відбудувати алгоритм вирішення майбутніх змін у житті дитини ретельніше та реалістичніше;

- процедура стає ефективнішою та просувається конструктивніше, оскільки інформація, отримана від дитини, може сприяти виявленню насильства та запобігти або пом'якшити наслідки відчуження одного з батьків;

- змістити фокус уваги сторін зі з'ясування стосунків у конфлікті та позицій і необхідності об'єднання зусиль на забезпечення життєздатності дитини; відбувається трансформація відносин сторін на майбутнє.

Проте один із респондентів зазначив, що він не бачить необхідності участі дитини у процедурі, отже, не вбачає переваг такої участі.

На законодавчому рівні питання участі дитини у процедурі медіації не врегульовані, тому необхідність участі дитини в зазначеному процесі залежить від рівня кваліфікації медіатора, його досвіду та того, чи діє він за власним розсудом.

Медіатори у своїй діяльності досить відповідально й обережно ставляться до питання участі дитини у процедурі медіації, розуміючи, що будь-яке додаткове навантаження на дитину за умов конфлікту в сім'ї може призвести до погіршення її психоемоційного стану. З огляду на це майже 58,6 % респондентів повідомили, що ніколи не залучали дітей до процедури, або це відбувалося кілька разів – 37,1 %, регулярно залучають дітей до медіації 4,3 % респондентів.

Крім того, медіатори активно застосовують методи непрямой участі дитини у процедурі. Респонденти, наприклад, під час обговорення тем, що стосуються дітей, постійно нагадують про дітей, ставлячи відповідні запитання батькам (51 особа), інколи використовують символічні інструменти візуалізації, що дають можливість постійно пам'ятати про дитину (зображення дитини або резервування порожнього стільця тощо)(40 осіб). Оскільки в Україні згідно із чинним законодавством законними представниками дитини є її батьки або особи, що їх замінюють, то більшість медіаторів повідомили, що майже ніколи (30 осіб) та рідко (33 особи) запрошували на медіаційну зустріч особу, що відіграє роль "адвоката" дитини (рис. 14).

Рис. 14. Методи, що не вимагають особистої участі дитини, особи

Більшість медіаторів завжди (23 особи) або інколи (39 осіб) надають батькам завдання в перервах між спільними зустрічами обговорити узгоджену тему з дитиною, водночас медіатор може проговорити з батьками, яким чином це краще зробити для збереження психоемоційного стану

дитини. Окрему зустріч із дитиною для з'ясування її інтересів та потреб особисто або через іншого відповідного фахівця завжди проводить досить невелика кількість медіаторів (16 осіб). Інколи до цього методу звертається значно більше медіаторів (40 осіб) (рис. 15).

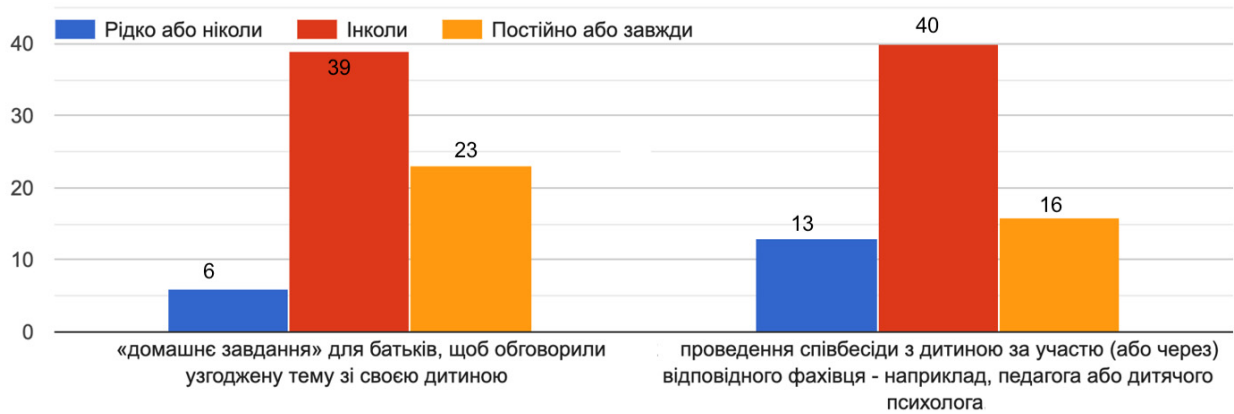

Рис. 15. Методи, що вимагають залучення дитини без її особистої присутності на медіаційній зустрічі, особи

Медіатори, які залучають дитину тим чи іншим способом до процедури медіації, зауважують про досить високий рівень задоволеності процесом як серед батьків (15 осіб), так і серед дітей (13 осіб) (рис.16).

Опитування свідчить, що саме медіатори в більшості випадків стають ініціаторами залучення дитини до про-

цесу (89,5%). Також зазначене питання можуть ініціювати один із батьків (63,2%), обоє батьків (5,3%) або адвокат однієї зі сторін (13,2%). З досвіду усіх медіаторів, що взяли участь в опитуванні, був лише один випадок ініціації участі дитини самою дитиною, що становить 2,6% (рис.17). Медіатори могли обирати кілька відповідей.

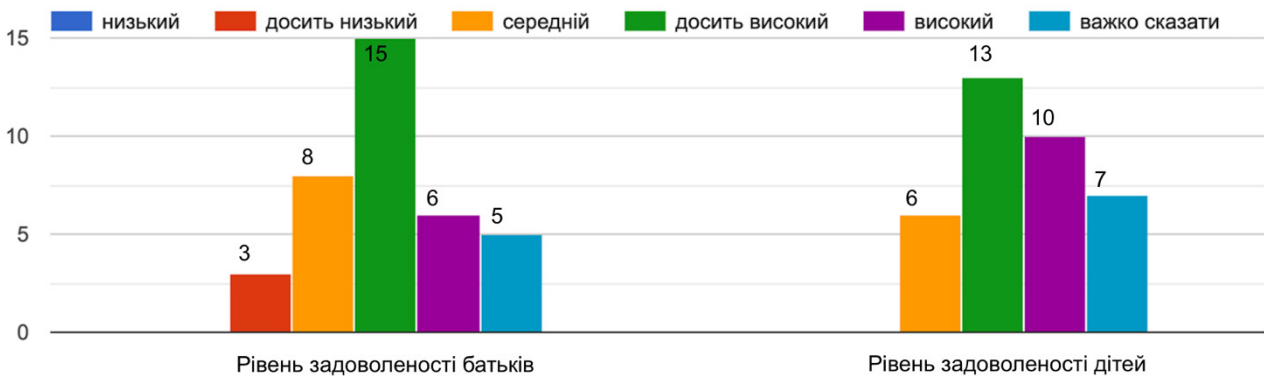

Рис. 16. Оцінка задоволеності учасників залученням дитини до медіації, особи

Велику увагу приділено дотриманню принципу конфіденційності у процедурі не лише медіаторами щодо інформації, що стала відомою їм під час підготовки та проведення медіації, а й самими сторонами. Нині певні вимоги щодо дотримання конфіденційності визначені й у недавно прийнятому Законі України "Про медіацію". Не винятком є й інформація, що була отримана медіаторами під час спілкування з дитиною. Наприклад,

47,2% респондентів (17 осіб) зазначили, що розмова була повністю конфіденційною і батькам не передавали інформацію взагалі, 25% (9 осіб) повідомили, що розмови були частково конфіденційними, стільки ж зазначили, що розмова була або повністю або частково конфіденційною залежно від ситуації, і жодного випадку недотримання конфіденційності не було (рис. 17).

36 відповідей

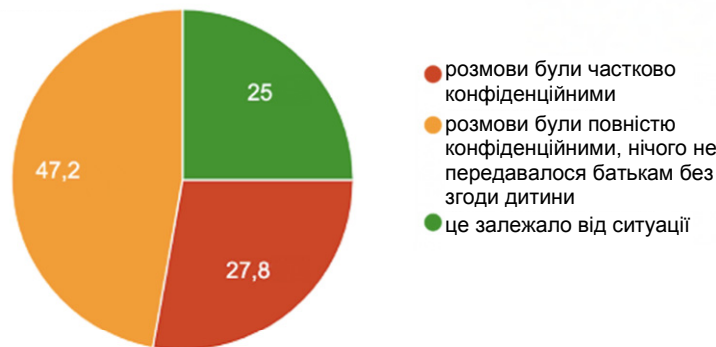

Рис. 17. Рівень конфіденційності розмов з дитиною, %

За результатами дослідження можна зробити висновки, що медіатори рідко проводять зустріч з дитиною за присутності одного з батьків чи обох, психологів

чи педагогів, представників сторін чи іншої особи, що чітко бачимо з діаграми на рис. 18.

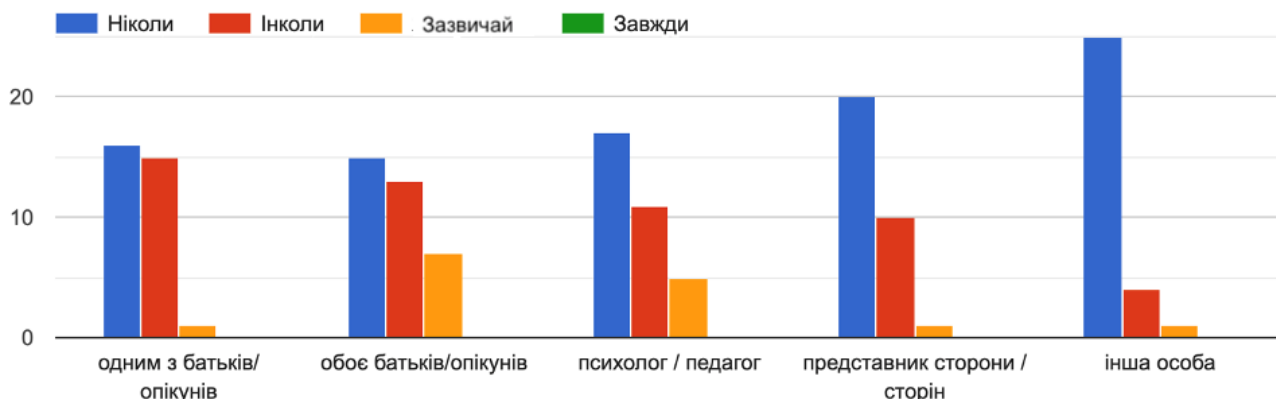

Рис. 18. Частота зустрічей з дитиною за присутності певних категорій людей

Медіатори, які практикують залучення дитини до процедури медіації, зазначають, що під час спілкування для налагодження комунікації та встановлення довіри, представляючись, завжди або часто:

- розповідають кілька слів про себе, своє особисте життя та роботу;
- пояснюють дитині мету розмови і як будуть її використовувати, мету медіації та роль медіатора в доступній для дитини формі;
- спілкуються і про питання, що не пов'язані з предметом конфлікту (напр., про школу, уподобання дитини);

- завжди отримують згоду дитини на проведення такої бесіди.

У своїх відповідях медіатори наголосили, що найбільшими факторами, які можуть ускладнити роль медіатора як гаранта інтересів дітей, є відсутність психологічних компетенцій (22 особи – 57,9 %), недотримання медіаторами принципу нейтральності й неупередженості (20 осіб – 52,6 %), інші очікування учасників медіації (10 осіб – 50 %) (рис. 19).

інший погляд на роль медіатора

конфлікт з етикою діяльності медіатора (нейтральністю та неупередженістю)

відсутність чітких правових норм регулювання процедури

відсутність необхідних психологічних компетенцій

інші очікування учасників медіації

тощо

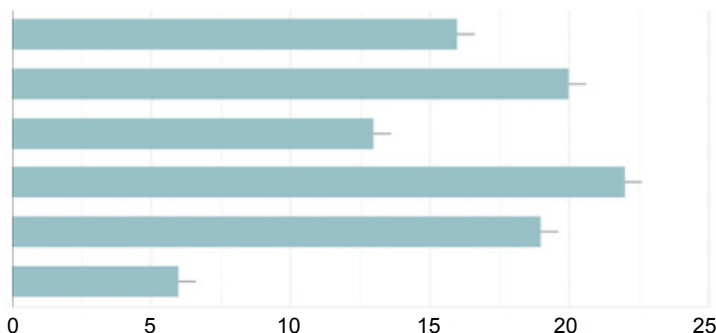

Рис. 19. Фактори, що можуть ускладнити роль медіатора як гаранта найкращих інтересів дитини

Незважаючи на складність проведення процедури залучення дитини до медіації, більшість респондентів вважає, що немає необхідності у встановленні жорстких правових норм, а достатньо обов'язкових рекомендацій (22 особи – 57,9 %).

Медіатори впевнені, що запорукою забезпечення найкращих інтересів дитини у процедурі медіації є:

- урахування думки дитини в медіації (30 осіб – 75 %);
- психологічна або психолого-педагогічна підтримка дитини або навіть усієї сім'ї (27 осіб – 67,5 %);

- інформування дитини про врегулювання питання щодо визначення її місця проживання (22 особи – 55 %); інформування батьків та осіб, що їх замінюють, про потреби й очікування дитини, забезпечення представництва інтересів дитини спеціальним суб'єктом, відмінним від батьків (16 осіб – 40 %);

- проведення медіації та залучення психолога (13 осіб – 32,5 %) (рис. 20).

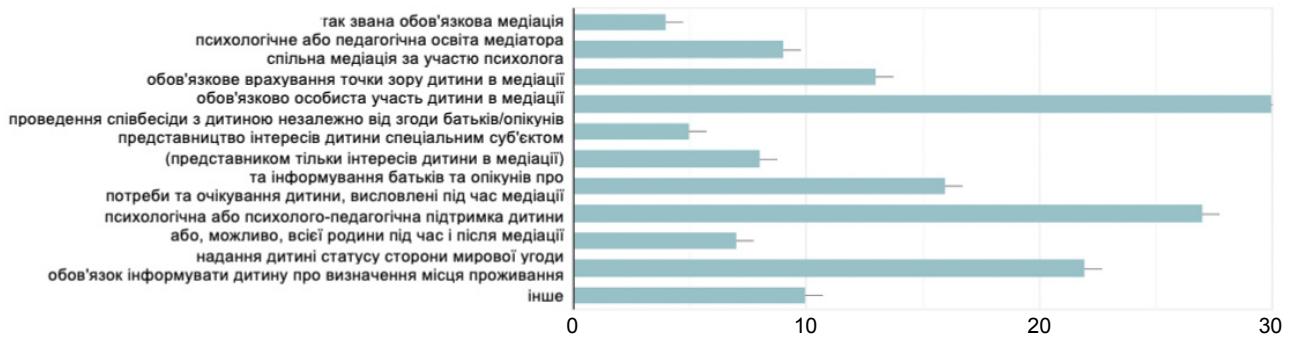

Рис. 20. Фактори, що можуть найефективніше гарантувати реалізацію принципу найкращих інтересів дитини (усього 40 відповідей)

Висновки. Результати проведеного дослідження показали, що для українських медіаторів надзвичайно важливим є забезпечення захисту найкращих інтересів дитини та її добробуту під час здійснення своєї діяльності. Водночас фокус проведення процедури націлений на розв'язання конфлікту шляхом порозуміння сторін спору, наслідком чого є зменшення конфліктів не лише між його сторонами, а й інших членів родини, що підтримують ту чи іншу сторону. Розв'язання спорів, що впливають на дітей, мирним шляхом зазвичай приводить до стабілізації стосунків між сторонами на тривалий час, забезпечує якісні особистісні контакти між батьками та дітьми, що зумовлює зниження конфліктизації не лише в окремих родинах, а й веде до деконфліктизації соціуму загалом. Зазначеного досягають за допомогою методів, що застосовують медіатори під час прямого залучення дітей до участі у процедурі або опосередкованих методів, що дозволяють постійно тримати фокус сторін конфлікту на необхідності врахування інтереси та потреби дітей у спорах, які стосуються їхніх прав або законних інтересів. Ураховуючи, що медіація як процедура, яка має гнучкий формат, може забезпечити врегулювання конфлікту з максимальним урахуванням інтересів усіх осіб, на яких впливають його наслідки, існує необхідність застосувати державою заходи з популяризації та заохочування осіб до врегулювання сімейних конфліктів у такий альтернативний судовому спосіб.

Аналіз результатів дослідження дозволяє сформулювати такі рекомендації:

- ураховуючи, що медіація має рекомендаційний характер, назріла необхідність законодавчо визначитися з категоріями юридичних спорів, у яких порушені, оспорується чи не визнаються права та законні інтереси дітей, щодо яких сторонам рекомендують пройти консультування в медіатора на предмет можливості врегулювання таких спорів шляхом переговорів;
- розв'язати питання про можливість звернення до виконання угод за результатами медіації, наслідком домовленостей якої є забезпечення інтересів і потреб дитини;
- суб'єктам, що забезпечують доступ до процедури або її проведення, бажано звертати увагу на фаховий рівень медіаторів, чи проходили вони спеціалізоване навчання сімейній медіації та щодо роботи з дітьми, який їхній практичний досвід;
- рекомендувати суб'єктам, що забезпечують проведення або доступ до процедури медіації за участі дітей, запровадити акредитацію сімейних медіаторів з визначенням їхньої спеціалізації;

- оскільки більшість сімейних спорів перебувають на розгляді саме в судах, передбачити можливість запровадження присудової медіації (за рекомендацією суду проведення зі сторонами обов'язкових інформаційно-оціночних зустрічей за категоріями справ, де зачіпають інтереси дітей для з'ясування доцільності та доречності застосування медіації).

За належної уваги та підтримки держави медіація спроможна бути ще одним інструментом, що здатний забезпечити найкращі інтереси дитини, знизити соціальну й економічну вартість сімейних спорів.

Список використаних джерел

1. Рекомендація № R (98) 1 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо медіації в сімейних справах : ухвалено Комітетом Міністрів Ради Європи на 616 засіданні заступників міністрів 21 січня 1998 р. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/R_98_1_1998_01_21.pdf (дата звернення 14.02.2021).
2. Izarova I., Prytyka Y., Kravtsov S. Towards Effective Dispute Resolution: a Long Way of Mediation Development in Ukraine. *Asia Life Sciences*. 2020. Vol. 29 (1). P. 389–399.
3. Izarova I., Krychyna A. *Towards the best interests of the child principle implementation in judicial and extrajudicial matters: Ukrainian experience in Realizacjazasady dobra dziecka w mediacji w sprawachdotyczającychwykonywaniawładzyrodzicielskiejkontaktojed.* by professor Joanna Mucha. Poland, Wolters Kluwer, 2021. P. 121–133.
4. Tsvivina T., Vakhoniva T. 'Law of Ukraine 'On Mediation': Main Achievements and Further Steps of Developing Mediation in Ukraine'. 2022. 1 (13). Access to Justice in Eastern Europe, P. 142–153. DOI: <https://doi.org/10.33327/AJEE-18-5.1-n000104>.
5. Rhee C.H. van. 'Mandatory Mediation before Litigation in Civil and Commercial Matters: A European Perspective'. 2021. 4(12). Access to Justice in Eastern Europe 7-24 DOI: <https://doi.org/10.33327/AJEE-18-4.4-a000082>.
6. Tsvivina T., Serhieieva A. 'Comprehensive Analysis of the Current Situation, Barriers and Possibilities of Mediation Development: with Recommendations for the Promotion and Implementation of Mediation in Ukraine'. 2019, 120 c.
7. Ізарова І. Реформа цивільного процесу впродовж незалежності: нові цілі та засади. *Доступ до правосуддя в умовах сталого розвитку: до 30-річчя незалежності України* : кол. монограф. / за заг. ред. Ю. Притики та І. Ізарової. Київ : ВД "Дакор", 2021. С. 32–59.
8. Ізарова І., Ізарова І. Формування національної доктрини цивільного процесу в роботах науковців Київського університету в період незалежності України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2021. № 3 (118). С. 99–105.
9. Ізарова І. Модельні правила європейського цивільного процесу ELI-Unidroit. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2021. № 2 (117). С. 24–29. URL: <http://visnyk.law.knu.ua/images/articles/117-3.pdf>.
10. Альтернативне вирішення спорів : підручник / Ю.Д. Притика, С.О. Кравцов ; за заг. ред. Ю.Д. Притики. Київ: ВД "Дакор", 2021. Гл. 8. С. 268–274.
11. Izarova I. Vytautas Nekrošius, Vīgita Vēbraite, Yurii Prytyka Legal, Social and Cultural Prerequisites for the Development of ADR Forms in Lithuania and Ukraine. 2020. Teise (Law).Vol. 116. P. 8–23. <https://doi.org/10.15388/Teise.2020.116.1>.

References

1. Recommendation № R (98) 1 of the Committee of Ministers of the Council of Europe to member states on mediation in family matters: adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe at the 616th meeting of the Ministers' Deputies on 21 January 1998. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/R_98_1_1998_01_21.pdf (дата звернення 14.02.2021).
2. Izarova Iryna, Prytyka Yurii, Kravtsov Serhii *Towards Effective Dispute Resolution: a Long Way of Mediation Development in Ukraine* in Asia Life Sciences, Vol. 29(1), 389-399, 2020
3. Izarova I., Krychyna A. *Towards the best interests of the child principle implementation in judicial and extrajudicial matters: Ukrainian experience* in Realizacjazasady dobra dziecka w mediacji w sprawach dotyczących wykonywania władzy rodzicielskiej I kontaktów. by professor Joanna Mucha. – Poland, Wolters Kluwer, 2021, 516 p., Pp. 121-133.
4. T.Tsuvin, T.Vakhoniya. 'Law of Ukraine 'On Mediation': Main Achievements and Further Steps of Developing Mediation in Ukraine' 2022 1(13) Access to Justice in Eastern Europe, P. 142-153. DOI: <https://doi.org/10.33327/AJEE-18-5.1-n000104>
5. Van Rhee C.H. 'Mandatory Mediation before Litigation in Civil and Commercial Matters: A European Perspective' (2021) 4(12). Access to Justice in Eastern Europe 7-24 DOI: <https://doi.org/10.33327/AJEE-18-4.4-a000082>.
6. Tsuvina T., Serhieieva A. 'Comprehensive Analysis of the Current Situation, Barriers and Possibilities of Mediation Development: with Rec-

ommendations for the Promotion and Implementation of Mediation in Ukraine' (2019).

4. Izarova I. Reform of the civil process during in dependence: new goals and principles. Access to justice in conditions of sustainable development: to the 30th anniversary of Ukraine's independence: col. monograph. / sa sah. red. Yu. Prityka and I. Izarova. Kyiv: VD Dakor, 2021. P. 32–59.

5. Prytyka Yu., Izarova I. Formation of the national doctrine of civil procedure in the works of scientists of Kyiv University during the independence of Ukraine. Bulletin of the Taras Shevchenko National University of Kyiv. Legal sciences. 2021. № 3 (118). Pp. 99–105.

6. Izarova I. ELI-Unidroit Model Rules of the European Civil Procedure. Bulletin of the Taras Shevchenko National University of Kyiv. Legal sciences. 2021. № 2 (117). Pp. 24–29. URL: <http://visnyk.law.knu.ua/images/articles/117-3.pdf>.

7. Alternative dispute resolution: a textbook / Yu.D. Pritika, S.O. Kравцов; for the headed. Yu.D. Tributaries. Kyiv: VD Dakor, 2021. Ch. 8. pp. 268–274.

8. Iryna Izarova, Vytautas Nekrošius, Vīgita Vėbraītė, Yurii Prytyka Legal, Social and Cultural Prerequisites for the Development of ADR Forms in Lithuania and Ukraine. Teise (Law), Vol. 116. (2020) P. 8-23. <https://doi.org/10.15388/Teise.2020.116.1>.

Надійшла до редколегії 10.01.22

I. Izarova, Dr Sci. (Law), Prof.,
A. Krychyna, PhD Student (Law)
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

J. Mucha, Dr Hab., Prof.
Adam Mickiewicz University in Poznan, Poznan, Poland

A. Tsibulko, PhD (Social Sci.)
University of Warsaw, Warsaw, Poland

ON THE WAY TO IMPLEMENTING THE PRINCIPLE OF THE BEST INTERESTS OF A CHILD DURING MEDIATION: UKRAINIAN EXPERIENCE

The adoption of the Law of Ukraine "On Mediation", which defines the legal basis for mediation as an out-of-court procedure for resolving a conflict (dispute), remains issues of child participation in this procedure remained unresolved. However, such experience in the activities of mediators is, which was confirmed during a survey conducted on a questionnaire prepared within the project "Implementation of the principle of the best interests of the child in mediation in matters concerning the exercise of parental authority and contacts" under the leadership of Professor Joanna Mucha, Adam Mickiewicz University in Poznan, which was carried out jointly by Ukrainian and Polish scientists during 2021. The stage of this project is to conduct similar research in Lithuania.

The purpose and objectives of the study are to determine the specifics of the mediation procedure on issues related to the interests of the child and with the direct participation of the child. The article presents and analyzes the results of a survey conducted among Ukrainian mediators working with parties in conflict over the interests of children and the performance of their duties by parents or persons replacing them and who expressed a desire to settle the dispute out of court. The specifics of the choice and application of certain methods by mediators to ensure the clarification of the child's opinion on issues that are the subject of discussion in the procedure, without additional psychological burden on the minor or juvenile. The attitude of mediators to certain methods for their application is analyzed, considering the age of the child, his psychological state and emotional maturity. Provision and observance by mediators of the principles of mediation with the personal participation of the child in the procedure.

The article concludes that mediation as the alternative dispute resolution can be an effective tool for implementing the principle of ensuring the best interests of the child. If it is necessary to conduct mediation with the direct participation of the child, the entities that ensure its conduct, should be more careful in choosing the person of the mediator, considering his or her possible specialization, specialized training.

Keywords: protection of children's rights; mediation; child-friendly justice; parents' rights; representatives of the child.